

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**A zeneművészeti szakgimnazista tanulók
pályafejlődésével kapcsolatos jellemzői a
szociál-kognitív pályamodell mentén**

Héjja Bella Emerencia

Témavezető: Páskuné Dr. habil. Kiss Judit

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2022

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Számos társadalmi sztereotípiát és kutatási eredmény hívja fel a figyelmünket a zenészek és zenét tanulók egészségkárosító magatartására (Dobson, 2010; Kapsetaki & Easmon, 2017), míg más vizsgálatok éppen ennek az ellenkezőjét támasztják alá (Hipple, Chesky & Young, 2018; Noble, 2018). A zenész tanulók hétköznapijaiban kiemelt szerepet töltenek be tanáraik, akik szakmai fejlődésük és pályairányításuk mellett mindennapi problémáik megoldásában is kiveszik a részüket (Duffek, 2009; Fehérvári, 2009; Gyarmathy, 2012; Nogaj, 2014).

A hazai zenei szakmai képzésnek van egy közbülső szakasza, melyre kevés figyelem irányul. Jelenleg összesen 25 intézmény működik Magyarországon. Az iskolatípus – mely a zeneművészeti szakiskola, majd szakközépiskola, ma pedig szakgimnázium nevet viseli – egészen fiatal a magyar közoktatás színterén, hiszen 80 év távlatáról beszélhetünk. Bár az iskolatípus nem ismeretlen más országokban – például Lengyelországban és Szerbiában is hasonló rendszerben működik a zenei képzés (Kołodziejski, 2015; Maffli & Eicker, 2011; Perkovic, 2016) –, ez a fajta gondosan felépített, egymásra épülő zeneoktatási szisztéma nem elterjedt a világban. Amerikában és Angliában a csoportos oktatás jellemző, így a fiatalok zenekarban vagy kórusban sajátítják el a zenei ismereteket, az egyéni órák magánoktatás keretein belül érhetők el (Chardos, é.n.; Körtesi, 2015; Nerys & O'Donnell, 2019). A hazánkban működő szakgimnáziumokra speciális iskolatípusként tekinthetünk, ahová a tanulók egy olyan sajátos családi közegből érkeznek, mely eltér a többi szakgimnáziumtól (Héjja, 2017). Mindemellett a fiatalok iskolai teendőik és a szakmában uralkodó versenyszellem miatt jelentős mentális és fizikai terhelésnek vannak kitéve. Kutatásunk fókuszában a zenei képzésben részt vevő szakgimnazisták pályaalakulásának összetett vizsgálata áll.

Empirikus munkánkhoz elméleti keretként a szociál-kognitív pályamodellt (Lent et al., 1994, 2000) alkalmazzuk, melynek segítségével komplex és egyben rendezett képet kaphatunk a vizsgálatban résztvevő fiatalok pályaalakulásának összetevőiről. Nagy hangsúlyt fektetünk a család szocioökonómiai státuszának fiatalokra gyakorolt hatásaira, melyet számos dimenzió mentén figyeltünk meg. A családi háttér egyes tényezőit, az iskolatípust, valamint a demográfiai és a fontos mások mutatóit összevetettük a fiatalok továbbtanulással és pályadöntéssel kapcsolatos jellemzőivel, aspirációival, egészségmagatartási mutatóival, általános és speciális én-hatékonyságával, valamint önértékelésével, melyek a szociál-kognitív pályamodell részeként jelentős hatást gyakorolnak a zenészek pályafejlődésére (Bergee et al., 2001; Rickels et al., 2010; Thorton & Bergee, 2008; Zelenak, 2011).

A kutatás hiánypótló a neveléstudomány és a pszichológia szempontjából, ugyanis hazánkban ilyen komplex módon még nem történt a zeneművészeti szakgimnazistákra irányuló kutatás. Egy olyan iskolatípusról van szó, amelyben a fiatalok a közismereti óráik mellett szakmai órákon vesznek részt, a fennmaradó időt pedig gyakorlásra kell fordítaniuk, sikeresek szeretnének lenni a zenei pályán. Mindemellett a versenyen és koncerteken való szereplések miatt egy szokásostól eltérő leterheltség jellemzi mindennapjaikat. Jóllehet a vizsgálat egyes szegmensei a hazai és nemzetközi kutatásokban is gyakran megjelennek, de nem az általunk vizsgált iskolatípusra fókuszálva és nem ilyen összefogott rendbe foglalva, amilyen a szociál-kognitív pályamodell. Célunk volt annak vizsgálata, hogy vajon különböznek-e a képző- és iparművészeti szakgimnáziumi és az általános gimnáziumi képzésben résztvevő fiataloktól a zeneművészeti szakgimnazisták továbbtanulási terveikben és egyes pályaalakulási tényezőikben, továbbá az aspirációk, egészségmagatartás, általános és speciális én-hatékonyság és önértékelés szempontjából.

Az alkalmazott módszerek vázolósa

Kutatásunk célcsoportját a zeneművészeti szakgimnazista tanulók képezték. A felmérésbe az 1940-es és 1950-es, valamint az 1980-as években alakult intézményeket vontuk be. A kétféle kontrollcsoport kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy hagyományos köznevelési intézménnyel, azaz olyan iskolával is összevessük a zenész tanulók eredményeit, amely nem speciális funkcióval vagy tagozattal működik, erre az általános tantervű gimnáziumi képzésben tanulók mutatkoztak a legalkalmasabbnak. Valamint célunk volt egy hasonló iskolatípusban, de más művészeti ágban tanuló fiatalokkal is összehasonlítani a mutatókat, így esett választásunk a képző- és iparművészeti tagozaton tanulókra.

Mivel korábban hazánkban a zeneművészeti szakgimnáziumokban nem készült ismert felmérés, igyekeztünk a lehető legszerteágazóbb szempontok mentén vizsgálatokat folytatni a középiskolás zenészekkel. 2015 óta kérdőíves felméréseket végeztünk, melyek során a fiatalok családi énképébe, a szüleikkel való viszonyába, a családi miliőbe és iskolaválasztási motivációiba nyertünk bepillantást, ezeket összevetve a demográfiai és szociökonómiai státusz szempontjaival. 2017 őszén készült online kérdőíves felmérésünk során a zeneművészeti szakgimnazisták életvezetési kompetenciáit vetettük össze családi háttérváltozóikkal, továbbtanulási terveiket a kérdőíves lekérdezésen kívül a 2014. évi Felvi eredményei alapján mértük fel.

2019. év elején összesen négy fókuszcsoporthoz interjút készítettünk. Kettőt zeneművészeti szakgimnazista diákok részvételével, másik kettőt pedig grafika szakos szakgimnazisták részvételével. Minden csoportban nyolc fő szerepelt, a nemek és évfolyamok szerint arányosan elosztva: két lány és két fiú a 9. és a 11. osztályokból. A fókuszcsoporthoz interjúk tapasztalatait felhasználva, a kérdések véglegesítése után kérdőíves felmérést végeztünk. Összegző kutatásunk 2019 és 2020 között zajlott. A kitöltők száma összesen 860 fő, ebből zeneművészeti szakgimnazista 345 fő, képző- és iparművészeti szakgimnazista 205 fő, valamint általános tantervű gimnazista 310 fő. Nem törekedtünk teljeskörű felmérésre, a zeneművészeti tagozaton tanulók teljes populációjának kb. 15%-át értük el. A minta reprezentatív, Magyarország mind a hét régiója megjelent a kutatásban. Nem vállalkoztunk arra, hogy teljes körű kutatást végezzünk. Továbbá jelen felmérésünkbe nem kívántuk bevonni a szórakoztató zenei szakon tanuló fiatalokat, mert úgy gondoltuk, ezáltal a műfajok közötti szakadék túl nagy lett volna.

A kutatásba 9. és 11. évfolyamos tanulókat vontunk be. Választásunk azért erre a két évfolyamra esett, mert céljaink között szerepelt annak feltérképezése, hogyan vélekednek a fiatalok a pályaalakulásukról a középiskola elején és hogyan alakul ez a szemléletmód az idő múlásával (nem ugyanazon diákokról van szó, ezért nem tekinthető longitudinálisnak a vizsgálat). A 12. évfolyamosok bevonását nem gondoltuk célravezetőnek, mert a tanulmányaik utolsó évében szinte csak az érettségi és továbbtanulás körül forognak a tanulók gondolatai, ezért a felmérés túl direkt lett volna, nem beszélve a végzős évfolyamok leterheltségéről.

A kitöltés során egy komplex, önkéntes, önbevalláson alapuló papír alapú kérdőívet töltöttek ki a résztvevők, melyekre főleg az osztályfőnöki, vagy – a zenészek esetében –, a csoportos zenei órák keretén belül került sor. A kérdőívek kitöltését az osztályfőnök, a szaktanár, vagy maga a kutató felügyelte. A kérdőívek kitöltése előtt a diákoknak aktív, szüleiknek passzív beleegyező nyilatkozatot juttattunk el az osztályfőnökök moderálásával. Kutatásunkat az Egyesített Pszichológiai Kutatásetikai Bizottság jóváhagyásával végeztük (etikai engedély referenciaszáma: 2019/81), a felmérésben való részvételért jutalmat nem kínáltunk. Az intézményekbe a kérdőíveket maga a kutató vitte el, amennyiben erre nem volt lehetőség, postai úton jutottak azok az iskolákba. Minden résztvevő intézmény iskolavezetésével első körben e-mail formájában vettük fel a kapcsolatot, amelyben részleteztük a vizsgálat irányvonalát, sajátosságait és etikai vonatkozásait. Ezután személyes vagy telefonos beszélgetésre került sor. A kutatás során részben adaptált – háttérkérdőív (Pusztai, 2009), Rövidített aspirációs index (Martos, Szabó & Rózsa, 2006), Rosenberg önértékelési skála (Sallay et al., 2014), Egészségtudatos magatartás kérdőív (Nagy & Kovács,

2017), Általános én-hatékonyság mérő skála (Kopp, Schwarzer & Jerusalem, 1993), HDSEQ-HE életvezetési kompetencia kérdőív rövidített, módosított változata (Kiss, 2009), – részben pedig saját fejlesztésű mérőeszközöket (pályaválasztásra, támogatókra vonatkozó kérdések) alkalmaztunk.

A beérkező adatokat kvantitatív módszerrel elemeztük az SPSS 27 program segítségével, adatbázisunknak a Szociál-Kognitív Pályamodell (SZKP) 2019-2020 nevet adtuk.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

A hipotézisek első csoportja a fiatalok pályaalakulásával kapcsolatos tényezőkre irányult. *Feltételeztük, hogy a művészeti képzésben tanulók már általános iskolai éveik során meghozzák pályaválasztási döntésüket, szemben a gimnazistákkal.* A művészeti képzésben résztvevők jelentős része már az általános iskola felső tagozatában, sőt a zenészek közül többen óvodás korukban elkötelezték magukat a választott pálya mellett. A gimnazisták nagy része 11. évfolyamos korára sem hozott döntést azzal kapcsolatban, hogy mivel szeretne foglalkozni a jövőben. A kutatások (pl. Kenderfi, 2016, 2019) szerint a középiskolába való jelentkezés idején a fiatalok életkori sajátosságaikból adódóan nem állnak készen arra, hogy a jövőjükről döntsenek, eredményeink szerint azonban a művészeti képzés esetében a fiatalok hamarabb döntenek a pályaalakulással kapcsolatban. Tehát a hipotézis beigazolódott.

Az első hipotézis második pontjában a pályaválasztást befolyásoló személyek jelentőségét vizsgáltuk. *Feltételeztük, hogy a pályaalakulás során a művészeti képzésben a tanárok szerepe kiemelkedőbb, mint a gimnazisták között.* A szülők szerepe a pályaválasztási döntés során minden iskolás körében kiemelkedő, a gimnazisták között a legjelentősebb, a zeneművészeti szakgimnazisták esetében a tanár tölti be ezt a szerepet (Páskuné, 2008), tehát igazolódott a feltevésünk. A művészeti képzésben tanulók között a barátok véleménye is meghatározó a pályadöntés szempontjából.

Az első hipotézis harmadik pontja szerint azt *feltételeztük, hogy a pályaválasztási döntéseket illetően a művészeti képzésben résztvevők között az intrinzik okok dominálnak, és arányuk magasabb, mint a gimnazisták között.* A pályaválasztási döntést tekintve a válaszok alapján három csoportot különítettünk el: ezek az érdeklődés, az átadás iránti vágy, továbbá az önkifejezés. Az érdeklődés mind a három iskolatípusban fontos szerepet tölt be a pályaválasztás során. Ezen kívül az átadás iránti vágy és az önkifejezés jelentősége emelkedett ki. Az önkifejezés inkább a képző- és iparművészeti képzésben résztvevő fiatalok között mutatkozott fontosnak, az átadás iránti vágy pedig a zenészek körében jelentős pályaválasztási hajtóerő.

Tehát a hipotézis ezen része beigazolódott, de a művészeti képzésben résztvevők között is figyelhető meg eltérés. Az anyagi javak vonzása a gimnazisták között jelent meg legnagyobb arányban, de az ő esetükben is az érdeklődés volt a legjellemzőbb pályaválasztási motívum.

A második vizsgált témakör a fiatalok hosszú távú életcéljaival, valamint az általuk kíváncsnak vélt emberi tulajdonságokkal kapcsolatos. *Feltételeztük, hogy az aspirációk közül az intrinzik célok emelkednek ki a művészeti képzésben résztvevő diákok között.* A művészeti képzésen belül is a zenészek emelkednek ki az intrinzik célokat tekintve, tehát feltételezésünk igazolódott. Az extrinzik aspirációk a gimnazisták között jelentek meg számottevően, kivéve a hírnév utáni vágyat, mely a zenészek között volt jelentős. Ez nem meglepő, hiszen az előadóművészek között a perfekcionizmus és exhibicionizmus nem ismeretlen tulajdonság (Mirnics, 2013). Glenn Gould (2009) pedig éppen azt emelte ki, hogy a zene lényegét akkor találja meg az előadó, ha ezeket a külsőségeket képes figyelmen kívül hagyni (Monsaingeon, 2009).

Megfigyelésünk arra is kiterjedt, hogy melyik belső emberi tulajdonságokat tartják a fiatalok igazán fontosnak. *Feltételeztük, hogy iskolatípusok szerint eltéréseket figyelhetünk meg a kíváncsnak vélt emberi tulajdonságok között. Így a zenészek között az alkalmazkodóképesség, míg a képző- és iparművészek között a kreativitás kíváncsnágát vártuk, illeszkedve a képzési profilhoz és a társadalmi sztereotípiákhoz. Viszont egyes tulajdonságok, így a kitartás, a szorgalom, vagy az önbizalom egyaránt fontosak minden iskolatípusban tanulónál.* Mindhárom iskolatípusban a kitartás mutatkozott a legfontosabbnak vélt tulajdonságnak, legfőképpen a gimnazisták között. A szorgalom is fontos iskolatípustól függetlenül, de szintén a gimnazisták között a leginkább jelentős, míg a képző- és iparművészek között a specializáció magyarázta kreativitás és a tehetség a preferáltabb emberi tulajdonság. A várttal ellentétben az önbizalom jelentősége nem volt kiugró egyik iskolatípusban sem. A zenészek közötti speciálisnak mutakozó kíváncsnak vélt emberi tulajdonságként az alázatot említhetjük. Hipotézisünk részben igazolódott, ugyanis a képző- és iparművészek közötti speciális tulajdonságként a kreativitás jelent meg, viszont a zenészek között az alkalmazkodóképesség nem emelkedett ki, helyette az alázat tulajdonsága dominált.

A fiatalok *egészségmagatartását* is megvizsgáltuk. *Feltételeztük, hogy a zeneművészeti szakgimnazista fiatalok egészségmagatartási mutatói nem térnek el a másik két iskolatípusban tanulókéitól.* A gimnazisták mutakoztak a legtudatosabbnak, őket követték a zenészek, majd a képző- és iparművészeti tagozaton tanulók. Egyes egészségmagatartási tényezőkben (fizikai aktivitás, prevenció) a gimnazisták kiemelkedtek, továbbá a zenészekkel hasonló eredményt találtunk a táplálkozás, a dohányzás, a szerhasználat, a szubjektív egészség, valamint az érzelmi

egyensúllyal kapcsolatos attitűdök mentén. A zenészek a képző- és iparművészeti képzésben résztvevő fiatalokkal az alkoholfogyasztás és a telefon- és internethasználat területén mutattak hasonló viselkedést. Bár az életkori sajátosságok érvényesülnek az egészségmagatartással kapcsolatos mutatók során, az iskolatípus szerint is eltérések mutatkoznak. A szakirodalmi adatok szerint nem mutatható ki jelentős eltérés a gimnáziumok és szakgimnáziumok között a fiatalok egészségmagatartásával kapcsolatban (Németh et al., 2011). A hipotézisünk nem igazolódott, ugyanis a zeneművészeti szakgimnazisták egészségmagatartás szempontjából a két iskolatípus között helyezkednek el.

Az egészségmagatartás kapcsán a szocioökonómiai státuszt és a támogató társas közeget is tanulmányoztuk. *Feltételeztük, hogy iskolatípustól függetlenül a magasabb szocioökonómiai státusz, valamint a támogató társas környezet (család, tanárok, barátok támogatása) protektív tényezőként jelenik meg a fiatalok egészségmagatartásával kapcsolatban.* A szülők felsőfokú iskolai végzettsége az esetek többségében valóban protektív tényezőként jelent meg, kivételt képezett ez alól a szerhasználat, illetve az alkoholfogyasztás, ahol az alacsonyabb végzettségű szülők gyermekei között találtunk elutasító attitűdöt. Ebben az időszakban megerősödik a kortárs csoport szerepe, akik az alkoholfogyasztás szempontjából rizikótényezőként jelentek meg felmérésünk során. A barátok ilyen irányú befolyását más felmérések során is tapasztalták (Elekes, 2005; Kovács & Pikó, 2009; Laurie et al., 2016; Pikó, 2010; Settertobulte & Gaspar, 2004).

A jobb anyagi körülmény a fizikai aktivitás, a szubjektív egészség és az érzelmi egyensúly esetében jelent meg protektív tényezőként, míg az alkoholfogyasztás, a szerhasználat, illetve a telefon- és internethasználat terén a szerényebb anyagi körülmények között élő fiatalok mutatnak elutasítóbb hozzáállást. Ranschburg (2013) is kiemelte, hogy a deviáns viselkedés szempontjából a szegénység éppoly kockázati tényezőként jelenhet meg, mint az újjgazdagság. A szakirodalmi adatok nem adnak egyértelmű magyarázatot a család anyagi helyzetére és a fiatalok szerfogyasztási szokásaira vonatkozóan: Ranschburg megállapításához hasonlóan a jobb (Elekes, 2019), és a rosszabb (Elekes, 2005) anyagi helyzetben élők között is éppúgy megjelenhet az addikciós viselkedés. Feltételezésünk nem igazolódott be, mert a magasabb szocioökonómiai státusz nem minden alaktora működik protektív módon. A támogatók között a család, a tanárok és a barátok kiemelkedő szerepét állapítottuk meg az egészségmagatartás vonatkozásában. Míg a család és a tanár támogatása minden esetben az egészségmagatartás pozitív irányú javulását erősíti, addig a barátok az alkoholfogyasztás, szerhasználat és a telefon- és internethasználat terén éppen ellenkező hatást váltanak ki. Tehát akik erősebb baráti hálózattal rendelkeznek, hajlamosabbak az addiktív

viselkedésre. A szociális támogató hálóval kapcsolatos hipotézisünk így csak részben igazolódott. Az eredményeink alátámasztják a szakirodalomban írtakat, miszerint a szülői támogatás erőssége kiemelkedő az egészségmagatartás szempontjából; azok a fiatalok, akik nem kapják meg otthon a megfelelő támogatást, a kortárs csoport nyomása alatt hajlamosabbak a deviáns viselkedésre (Elekes, 2005; Kovács & Pikó, 2009; Laurie et al., 2016; Pikó, 2010; Settertobulte & Gaspar, 2004).

Az egészségmagatartást a kor és nem alapján is vizsgáltuk. *Feltételeztük, hogy a demográfiai jellemzők, – mint a kor és nem – alapján eltérések figyelhetők meg a fiatalok egészségmagatartásában, iskolatípustól függetlenül. Így a magasabb évfolyamra járók, valamint a lányok tudatosabb egészségmagatartással jellemezhetők.* A 11. évfolyamosokra az elfogadó attitűd jellemző az alkoholfogyasztás, dohányzás és a szerhasználat terén, továbbá szubjektív egészségüket rosszabbnak ítélik 9. évfolyamos társaiknál. A táplálkozással kapcsolatban találtunk pozitívabb eredményt a felsőbb évfolyamosok között, de csak a zenészek körében. Az egészséges táplálkozás alatt a napi ötszöri étkezést, rendszeres zöldség és gyümölcsfogyasztást és a nyugodt körülmények között való étkezést értjük. Fontos alkotóeleme a megfelelő mennyiségű folyadék fogyasztása is, továbbá beletartozik a kávéfogyasztás mérséklése, az alkoholtartalmú és cukrozott üdítők mellőzése (Szabó, 2012).

A nemek között bizonyos egészségmagatartási tényezők esetében találtunk eltérést. A táplálkozás és az alkoholfogyasztás szempontjából a lányok mutatnak az egészséges életmódra törekvő hozzáállást, míg a fizikai aktivitás terén a fiúk attitűdje pozitívabb. A fiúk szubjektív egészségüket és érzelmi egyensúlyukat jelentősen pozitívabban értékelik, mint a lányok.

A szakirodalom szerint is a lányokra jellemző inkább, hogy nagyobb figyelmet fordítanak étkezési szokásaikra, aminek oka a tudatosság, illetve a média által közvetített szépségideál hatásáról sem feledkezhetünk meg (Böröndi & Szakály, 2010; Inchley et al., 2020; OLEF, 2014; Pikó, 2012; Pikó & Keresztes, 2008). Ami a lányok gyengébb érzelmi egyensúlyát illeti, kapcsolatba hozható azzal, hogy a nők között magasabb a szorongásos tünetek előfordulása, mint a férfiaknál (Örkényi, 2005). Figyelembe kell vennünk azt, hogy a társadalom szemléletmódjába nem illeszkedik az erősebb nem gyengesége, így módon a férfiak kötelessége erősnek mutatni önmagukat (Csizmadia & Balku, 2016). Tehát részben igazolódott a feltételezésünk.

A vizsgálat negyedik nagy egysége a fiatalok *általános én-hatékonyságát*, valamint *speciális én-hatékonyságaikat* érinti. Az egyén önmagáról alkotott képe hatással van a viselkedésre és a gondolatokra, meghatározza a kitűzött célokat (Lent, Brown & Hackett, 2002; Török, 2017). *Feltételeztük, hogy az általános én-hatékonyságot és az életvezetési*

kompetenciákat leginkább a szocioökonómiai státuszmutatók, a demográfiai jellemzők, valamint a támogató szociális háló befolyásolják. Az általános én-hatékonyság vizsgálata során nem találtunk eltérést az iskolatípusok között. Eltérések mutatkoztak az én-hatékonyságban a szocioökonómiai státuszon belül a szülők iskolai végzettségével és az anyagi helyzettel kapcsolatban. A felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák csoportja esetén a fiatalok magasabb én-hatékonysági szinttel jellemezhetők. Több faktor közrejátszhat a fiatalok én-hatékonyságának kialakulásában, de a család az a színtér, ahol a gyermek először visszajelzést kap teljesítményével kapcsolatban (Bandura, 1994b; Bronfenbrenner, 1986; Lőrincz, 2020; Mohanraj & Latha, 2005; Schunk & Meece, 2006; Schunk & Pajares, 2009). Az életvezetési kompetenciák vizsgálata során szintén a magasabban kvalifikált szülők gyermekei mutatták a magasabb értékeket, jellemzően az apák végzettsége bizonyult meghatározónak.

Az anyagi helyzet is hatással van az általános és speciális én-hatékonyságra: minél jobb az anyagi helyzet, annál magasabb az én-hatékonyság (Shek & Liang, 2016). Az életvezetési kompetenciák terén az interperszonális kommunikációval, az önmenedzseléssel, valamint a kapcsolatokkal kapcsolatban mutatkozott meg a szubjektív anyagi jólét pozitív hatása, míg az objektív anyagi jellemzők csak a kommunikációs skilllek terén eredményeztek eltérést.

A demográfiai mutatóktól függően is tapasztaltunk eltérést az általános én-hatékonyságban. A fiúk magasabb én-hatékonyságról számoltak be, ez összecseng más kutatási eredményekkel (Meece & Jones, 1996; Nótin & Páskuné, 2013). Az életvezetési kompetenciák megfigyelésénél két esetben találtunk eltérést a nemek szerint az iskolatípusokon belül; a gimnazisták esetében a társadalomba való illeszkedés skillje, a képző- és iparművészeknél a test-skilllek emelkedtek ki a lányok között. A magasabb évfolyamon tanulók magasabb általános én-hatékonysági szinttel rendelkeznek, az életvezetési kompetenciák terén az évfolyam szerint nem mutatható ki eltérés. Az általános én-hatékonyságban a miénkhez hasonló eredményt találtak kínai fiatalok körében, azonban általánosságban a nyugati fiatalok között az évek haladtával az én-hatékonyság csökkenő szintjét észlelték (Diseth, Meland & Breidablik, 2014; Jain & Dowson, 2009; Shek & Liang, 2016). Az általunk tapasztaltak ellentmondanak a korábbi eredményeknek. Hipotézisünk részben igazolódott, ugyanis az életvezetési kompetenciák terén csak kevés esetben mutatkoztak meghatározónak a demográfiai és a szocioökonómiai státusz jellemzők.

A negyedik témakör második hipotéziseként *feltételeztük, hogy egyes életvezetési kompetenciák terén eltérés mutatkozik az iskolatípusok között, melyek levezethetők az iskolatípus sajátágaiból. Ily módon a zenészek között a kommunikáció (önkifejezés, a verbális és nonverbális kommunikáció és érzelmi intelligencia) valamint a szoros kapcsolatok*

kezelésének skillje emelkedik ki. A testtel kapcsolatos skillket kivéve a zeneművészeti szakgimnáziumokban tanulók között találtuk az életvezetési kompetenciák legmagasabb szintjét. Feltételezzük, hogy az iskolai légkörben, a társas zenélésben és a zenész fiatalok kifelé tárulkozó lelki habitusában kereshető a válasz. A hipotézis részben igazolódott, mivel az adott skilllek valóban kiemelkedőek voltak, de ezen kívül még számos készség mutatkozott jelentősnek.

A kutatás utolsó hipotézisét az önértékeléssel kapcsolatosan fogalmaztuk meg. *Feltételeztük, hogy az önértékelést inkább a szocioökonómiai státusz mutatók, a demográfiai jellemzők, továbbá a társas tényezők (a család, tanárok és barátok támogatása) határozzák meg, mintsem az iskolatípus.* Az életkorral növekszik az önértékelés mértéke (V. Komlósi et al., 2017), a 11. évfolyamosok körében mi is magasabb önértékelést tapasztaltunk. A szülők iskolai végzettségét tekintve a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekeinek az önértékelése magasabb. A szülők iskolai végzettsége gyermekük önértékelésében is megmutatkozik, ugyanis például az eltérő nevelési stílus is közrejátszik a gyermekek saját magukról alkotott pozitív vagy negatív énképének kialakulásában (Kis, 2013). A családok szerkezete szerint az egyszülős családokban nevelkedők rendelkeznek alacsonyabb önértékeléssel. Ezekben a családokban a szülő leterheltsége miatt sok esetben nem tud elegendő minőségi időt tölteni gyermekével, valamint a válás következtében a másik szülővel a gyermeknek gyakran nincs lehetősége bensőséges kapcsolatot fenntartani, sok esetben anyagi forrásaik is szerényebbek (Bodonyi & Hegedűs, 2006; Harcsa & Monostori, 2020; Heckman, 2020; Pusztai, 2009). A jobb anyagi körülmények között élő diákok között magasabb az önértékelés szintje a vizsgálati mintában, ez az eredmény egyezik a szakirodalmi adatokkal is (vö. Sallay et al., 2014).

A család fiatalok felé irányuló támogató attitűdjének fontossága az önértékelés eredményeiben is megmutatkozott: a család támogatása gyermekük magasabb önértékelésével jár együtt. A támogató szülői attitűd a pozitív gyermeki énképet erősíti, melynek során a család lelki és testi biztonságot adó közeget teremt (Banai, 2015; Bodonyi, Busi & Vizelyi, 2006; Marosi, 2014).

Az iskolatípusok között jelentős eltérést tapasztaltunk az önértékelésben. A gimnazisták mutatták az önértékelés legmagasabb szintjét, őket követték a zenészek és végül a képző- és iparművészeti tagozatosok. A hipotézis teljesült abból a szempontból, hogy a demográfiai, szocioökonómiai státusz, valamint a szociális támogató háló nagy hatást gyakorol az önértékelésre, viszont az iskolatípusok között eltérés mutatkozott.

A fiatal zenészek pálya iránti korai elköteleződése és a szüleik mellett a tanáraikkal való szoros és bizalmas kapcsolat megerősítésként szolgálhat sok zenetanár számára, hogy a munkájuk kiemelkedő jelentőségű a fiatal muzsikusként pályaalakulásában. Mindemellett a kutatás bármely szülő számára is hasznos lehet, látva, hogy az iskolai végzettség vagy az anyagi jólét bár meghatározóak a serdülők egészségmagatartása, önértékelése vagy énhatékonyságára, a támogató szülői attitűd minden esetben jelentős protektív erővel bír (Biro, 2019; Elekes, 2005; Inchley et al., 2020; Kiss & Szakály, 2016; Kovács & Pikó, 2009; Laurie et al., 2016; Pederson et al., 2004; Settertobulte & Gaspar, 2004).

. Összefoglalva kutatásunk új tudományos eredménye az, hogy a zeneművészeti szakgimnazista fiatalok a gimnazisták mellett a más művészeti képzésben résztvevőktől is eltérnek a pályaalakulás egyes aspektusait figyelembe véve. A zenét tanulók mind a két iskolatípus diákjaihoz képest hamarabb köteleződnek el a választott pálya mellett, jelentősebb a tanáraik szerepe a pályaválasztási folyamatban, kiemelkednek az életvezetési készségek szempontjából, továbbá a képző- és iparművészeti tagozaton tanulókhoz képest magasabb önértékelés és kevésbé gyakori pályaelhagyás jellemzi őket, illetve tudatosabbak az egészségmagatartás terén. Mindezek mellett a pályafejlődést is befolyásoló szocioökonómiai státusz szerint a két kontrollcsoport között helyezkednek el, a gimnazista fiatalokhoz hasonlóan inkább a felsőközéposztály társadalmi csoportjához sorolhatjuk őket, míg a képző- és iparművészeti tagozaton tanulók szerényebb körülmények között nevelkednek.

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Nyilvántartási szám: DEENK/158/2022.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Héjja Bella Emerencia

Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10058168

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Héjja, B. E.:** Zeneművészeti szakgimnazisták családi hátterének bemutatása a családszerkezet, testvérek száma, a szülők iskolai végzettsége és a szülők gyermekükkel való kommunikációja mentén.

In: A zenepedagógia múltja, jelene és jövője : tanulmánykötet a felsőfokú zenetanárképzés 50 éves évfordulója alkalmából rendezett konferencia előadásából. Szerk.: Váradi Judit, Szűcs Tímea, Debreceni Egyetemi K., Debrecen, 191-204, 2018, (Oktatáskutatás a 21. században, ISSN 2559-8864 ; 7.) ISBN: 9789633187647

2. **Héjja, B. E.:** A zenei képzésben eltérő formában részt vevő tanulók családi háttere és énképe.

In: Sokszínű zenepedagógia : tanulmányok a zeneoktatás szerepéről, módszereiről és társadalmi hatásairól. Szerk.: Váradi Judit, Szűcs Tímea, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 56-72, 2017, (Oktatáskutatás a 21. században, ISSN 2559-8864 ; 4.) ISBN: 9789633186756

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

3. **Héjja, B. E.:** A zeneművészeti szakgimnazista tanulók iskolaválasztási motivációi.
Iskolakultúra. 1-2, 104-117, 2018. ISSN: 1215-5233.

Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

4. **Héjja, B. E.:** Alkoholfogyasztás, dohányzási szokások, valamint tudatállapot-módosító szerek használata zeneművészeti szakgimnazisták között.
PedActa. 8 (2), 51-60, 2018. ISSN: 2248-3527.

További közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

5. **Héjja, B. E.**, Lehotka, I., Dragony, G.: Klasszikus kulturális szokások és attitűdök.

In: Művészeti körkép : kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és a lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről. Szerk.: Váradi Judit, Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 71-90, 2020. ISBN: 9786156192158

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

6. **Héjja, B. E.**: Losonczy Ágnes "A zene életének szociológiája" c. könyvéről (Zeneműkiadó, 1969).

Parlando. 2, 1-5, 2022. ISSN: 0133-2767.

7. **Héjja, B. E.**: Bencze Lászlóné Dr. Mező Judit (1933-2017) életművére emlékezve.

Parlando. 4, 1-30, 2017. ISSN: 0133-2767.

8. **Héjja, B. E.**: Az alapfokú és középfokú zeneoktatás helyzete Magyarországon.

Parlando. 2, 1-30, 2016. ISSN: 0133-2767.

9. **Héjja, B. E.**: A zenész lelke.

Parlando. 4, 1-6, 2015. ISSN: 0133-2767.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

10. **Héjja, B. E.**, Szalai, T.: Investigating attitudes and musical taste related to music lessons of primary school students in Debrecen.

Hung. Educ. Res. J. 9 (2), 318-331, 2019. ISSN: 2062-9605.

DOI: <https://doi.org/10.1556/063.9.2019.1.27>

11. **Héjja, B. E.**, Joó, O.: Agnes Engler (2014): Student dimensions- the mature students of higher education. Debrecen:CHERD.

Hung. Educ. Res. J. 8 (2), 141-144, 2018. ISSN: 2062-9605.

12. Joó, O., **Héjja, B. E.**: Gabriella Pusztai (2009): The social capital and school career. [A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás]. Budapest: New Mandate Publishing House. [Uj Mandatum Kiado.].

Hung. Educ. Res. J. 7 (3), 99-102, 2017. ISSN: 2062-9605.

DOI: <https://doi.org/10.14413/HERJ/7/3/10>

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

13. Szűcs, T., **Héjja, B. E.**: The Institutional Network and State of Music Education in Hungary.
Hung. Educ. Res. J. 7 (3), 39-54, 2017. ISSN: 2062-9605.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2022.04.06.

